

Тридцять років спостерігаю за книжковим ринком. Втручаюся – як критик, менеджер, аналітик. Досить часу і досвіду, аби спізнати його механізм – що чим рухає.

Задуманий двадцять років тому рейтинг «Книжка року» – пристрій для пришвидшення роботи ринку в оптимальному режимі. Щось на кшталт мобільного додатку, який створює зручності для всіх – для користувачів і для надавачів послуг (видавців, книгопродавців).

«Книжка року» – сплав світового «преміального» досвіду і соціологічних практик вивчення читацької спільноти. Та в Україні західні зразки приживаються повільно. Не дивно, вітчизняне книгарство як бізнес – наймолодше в Європі. Звідси – наші успіхи і падіння, успіхи і... Звідси – Сізіф.

Ні на кого не схожий, ексклюзивний персонаж античної міфології. Такий собі self-made-man, випромінювач креативу, байдужий до субординації і сповнений віри: все вийде! Власне, Сізіф – святий-заступник усіх видавців по всьому світі. Кожен видавничий проєкт – як та каменюка. Ніколи не знаєш, стане вичаклувана в редакції книжка бестселером, ачи скотиться на складські задвірки. Історія літератури – нескінченна вервечка прикладів.

Та видавці не здаються. Якщо вони справжні видавці – не здаються ніколи. Тому головною відзнакою рейтингу є Сізіфів «портрет»: піраміда з майже виштовханю на верхів'я успіху кульною мрією.

...30 серпня 1986-го я приїхав до Києва – почати все з нуля. Півроку потому «випадково» зустрівся з Галиною Родіною й дізнався, що вона перебралася до столиці того самого дня, з тою самою сізіфівською метою. Чи ж то випадок?

Відтоді ми разом. Все, що зроблено – «спільно набуте майно». Ба більше: чи й постав би рейтинг без неї?

Тож книжка – присвячується їй. Моїй дружині, Галині Родіній.

Автор

ОГЛАВ-ХРОНОЛОГІЯ

що за чим у цій історії

1989–1999: поза координатами	7
1999: демоверсія	17
2000–2002: відкриття, демарші, компліменти	30
2003–2004: гроші для Чингізхана	54
2005–2006: експерт як мірило	67
2007: магія сьомого року	104
2008–2010: захист прав споживачів книжок	170
2011–2013: непрочитані книжки, протектори кризи	194
2014–2017: ширми та велосипеди	206
2018–2019: литаври і сум	218
Іменний покажчик	233
Результати рейтингів	238

КНИЖКА

«КНИЖКА РОКУ»

рік:

2000

2001

2002

2003

2004

2005

2006

2007

2008

2009

2010

2011

2012

2013

2014

2015

2016

2017

2018

2019

2020

2021

2022

2023

2024

2025

2026

2027

2028

2029

2030

2031

2032

2033

2034

2035

2036

2037

2038

2039

2040

2041

2042

2043

2044

2045

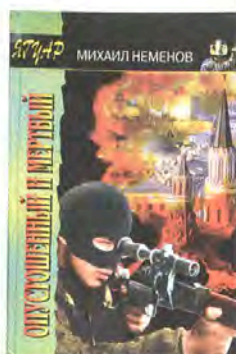
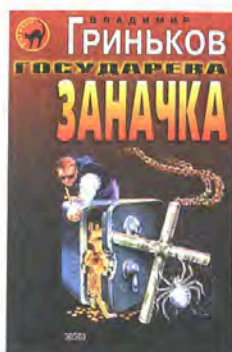
Ретроспектива
«Книжка року '2000»

2000

Про рок: рейтинг з безвиході

Коли двадцять років тому замислювався рейтинг «Книжка року», головним пріоритетом визначено: *«Вияскравити, урельєфнити безперечні щорічні здобутки українського книжництва; детонувати у масовій свідомості резонанс коректного зіставлення цих здобутків з російськими аналогами (що надзвичайно важливо в умовах панування на українському ринку продукції російських видавництв); створити новітні орієнтири національної гордості»*. Не скажу, що тоді мені думалося про майбутню військову агресію Кремля, але в українському книжковому світі коїлися речі, що аж ніяк не нагадували «братерство» чи навіть «дружність». Годі було помилитися: виразно тхнуло окупацією.

Уряд припинив дотувати книжки за кілька років до набуття Незалежності. Це автоматично призвело до різкого скорочення накладів, а відтак і обміління обігових коштів українських видавництв. У зону проторинкового дискомфорту так само потрапила і російська книжка, але вона мала очевидні – природні – переваги перед вітчизняною: світовий ареал російської мови щонайменше уп'ятеро перевищує український.

Книжки українських «засновників» сучасних російських поп-жанрів

Та й у самій Україні тих, хто нехтував сусідськими виданнями на користь власних, був тоді мізерний відсоток. Інакше кажучи, практично уся територія УРСР становила ринок збуту для росіян. Величезно-ласий ринок. За їхнім власним зізнанням – третій за значенням, після Москви та Петербургу.

Відомо: більший наклад – нижча ціна одного примірника. Роздрібний пресинг кінця 1980-х гнітив українське книговидання насамперед. За рік до проголошення Незалежності показник «примірник на душу населення» упав на 17 відсотків. 1991-го – ще мінус 18. Цифри описують ситуацію вичерпно: обвал ринку.

До всього, апріорі більші накладки дозволяли росіянам стратегічно маневрувати – наприклад, розширювати тематичний репертуар. Причому, робили вони те, ніби за підручником. Відомо ж бо: книжковий бізнес, який нехтує попитом інстинктів, приречений на комерційне фіаско. Інстинктивний попит, що його успішно експлуатують видавці в усіх розвинених книжкових країнах, – це страх, секс та ейфорія у їхніх модифікаціях і взаємопроникненнях. Тобто, ходить про популярні жанри – детективи, трилери, мелодрами, фантастику.

У згадуваний період – від «перестройки» починаючи – золота жила перекладного мас-літу, раніше мало- або й взагалі неприступного

радянському читачеві, помітно вичерпувалася. Росіяни переклали чи не все, що не потребувало купівлі авторських прав: від Конан Дойла і Кристі до дев'яноста томів Чейза. Читач виразно потребував місцевих казкарів. І тодішній лідер московського книговидання «Ексмо» започатковує дві суперпопулярні і надприбуткові серії: «Чёрная кошка» (детективи) та «Ягуар» (політичний бойовик). Уже в перших сезонах гедлайнерами тамтих гіт-парадів стають харків'яни Володимир Безименний, Світлана та Андрій Клімови, Володимир Гриньков, Михайло Неменов, кияни Олег Приходько та Петро Катериничев. Через якийсь час українські автори так само ставили на ноги й російську фантастику.

Прикра еміграція українських письменницьких мізків, спричинена значно вищими авторськими гонорарами в Москві, була ще не найгіршим викликом. Прибутки від легкостравного читва дали росіянам змогу продукувати інтелектомісткі книжки (включно з серйозним красним письменством). Сусідній ринок розвивався за «законом супермаркету»: там, де гарантують максимально розмаїтий вибір, рівень продажів на порядок вищий. За один із таких російських супермаркетів правила вся Україна. Утворилося ганебно-замкнене коло: гроші наших покупців ішли на розширене відтворення російського книжкового бізнесу, а український книговиробник щодалі заходив у глухий кут етнокультурної резервації. Українське суспільство занурювалося в болото фальшивої самоідентифікації.

Треба здавати справу, що така стрімка окупація навряд чи була б можлива, якби російська книжка не заходила в Україну під добрий інформаційний супровід. На двох головних російських каналах тоді вже існували щотижневі книжкові програми (і ті канали перебували у глядацькому топі українців); московські газети «Книжное обозрение» та «Exlibris НГ» (кожна із власним гіт-парадом) вільно продавалися і передплачувалися в Україні.

Натомість початком 1993-го припинено вихід єдиної української книжкової газети «Друг читача» («Літературну Україну» до уваги можна

- Назаренко, Михайло 38, 189
 Нахлік, Євген 145, 151, 189
 Неборак, Віктор 75, 77
 Недяк, Володимир 81, 108
 Нечуй-Левицький, Іван 128
 Нєменов, Михайло 9,
 Нищук, Євген 212, 220
 Нікіфоренко, Лариса 106-107
 Ніцше, Фрідріх 112
 Норріс, Дін 202
- О**
 Овсіюк, Оксана 208
 Огар, Емілія 175
 О.Генрі 64
 Окуджава, Булат 154
 Олейніков, Ілья 65
 Олійник, Борис 27
 Олійник, Ірина 162, 173
 Онуфрійчук, Михайло 23, 231
 Оселедчик, Володимир 73
 Островська-Люта, Олеся 220
 Осьмачка, Тодось 28
- П**
 Павич, Милорад 52
 Павленки, Анатолій і Сергій 101
 Павленко, Ростислав 220
 Павличко, Дмитро 88, 90
 Павличко, Соломія 18, 34
 Павлів, Володимир 14, 18, 73-77,
 135
 Павловській Глєб 56
 Павлюк, Ігор 197-198
 Пагутяк, Галина 149
 Памук, Орхан 183
 Панченко, Володимир 48, 50, 80,
 127, 209
 Параджанов, Сергій 38
 Пашковський, Євген 18, 26-29,
 75, 81, 88, 90, 97, 129-131
 Петров, Ніколай 140
 Пелевін, Віктор 135, 182
 Пиркало, Світлана 152
 Пінчук, Олег 101
 Платонов, Андрей 63, 182
 Плющ, Леонід 119
 Поваляєва, Світлана 97, 155
 Подєрв'янський, Лєсь 35, 38, 99,
 113, 178
 Покальчук, Юрко 32, 36-37, 85,
 93, 120-121, 221
 Поліщук, Ярослав 145-146
 Померанцев, Святослав 223
 Попович, Мирослав 18, 119, 124,
 199
 Порошенко, Марина 220, 223-224
 Порошенко, Петро 220, 222-224
 Портніков, Віталій 220, 223
 Поярков, Сергій 84-85, 100-103
 Прилюк, Юрій 23
 Приходько, Олег 9,
 Прицак, Омелян 158
 Пролєєв, Сергій 49-50, 124
 Прохасько, Тарас 47, 89, 113,
 140-141, 155
 Пруст, Марсель 38, 114, 130
 Пустовойтенко, Валерій 25
 Путін, Владімір 55, 160, 165-168,
 214-217
 Пушкін, Александр 166
- Р**
 Рабле, Франсуа 155
 Ремарк, Еріх Марія 210
 Рїбакова, Єлена 121
 Рїмарук, Ігор 18, 37, 39-42, 46,
 81, 221
 Рогоза, Борис 15, 35
 Родик, Антон, Дмитро, Юлія 157
 Родїна, Галина 4, 9-11, 14, 30, 48,
 59, 85, 106, 133, 138, 175, 213,
 225, 228
 Родїна, Олена 158, 163
 Роднянський, Олександр 73, 75
 Роздобудько, Ірен 46, 61, 83, 85, 99,
 99, 149, 152
 Розумний, Максим 73, 75
 Ройо, Луїс 101
 Руденко, Валентина 73, 77
 Руденко, Сергій 85, 147-148
 Рудзицький, Артур 160, 163
 Рутківський, Володимир 194, 199
 Русді, Салман 196
 Рябчук, Микола 18, 34-35, 48, 61,
 96, 124, 199
 Рязанцева, Тетяна 175
- С**
 Савченко, Ірина 194
 Сачек, Павло 163, 173
 Свідницький, Анатоль 128
 Свіфт, Джонатан 155
 Седляр, Василь 160
 Семашко, Олександр 59, 61, 171,
 221
 Семенко, Михайль 130
 Семків, Ростислав 145-147, 158, 2
 Семюельсон, Пол 190
 Сенкевич, Генрік 193
 Сент-Екзювері, Антуан де 210
 Сенченко, Микола 228-231
 Сєрбїн, Олег 157
 Серєда, Андрій 35, 158
 Сєславїнскїй, Міхаїл 92
 Сїдор-Гїбелинда, Олег 100
 Сїдоржевський, Михайло 49-50
 Сїмак, Кліффорд 203
 Сковорода, Григорій 52
 Славїнська, Ірина 199
 Сняданко, Наталка 96
 Сопронюк, Олександр 157
 Сосса, Ростислав 107
 Софронов, Нікас 101

- Спілберг, Стівен 202
 Ставицька, Леся 181, 183
 Сталін, Іосіф 116, 154, 160, 178
 Стасов, Владімір 101
 Стах, Вікторія 37
 Стегній, Олександр 209
 Степурін, Іван 206-207
 Степурін, Ігор 173
 Стерн, Лоренс 155
 Стефанова, Галина 189
 Сторі, Джон 172, 174, 176, 181
 Стоянов, Юрій 65
 Стретович, Дмитро 156
 Стріха, Максим 177, 220, 223
 Стрoля, Віргініус 223-224
 Ступка, Богдан 101
 Ступка, Ірина 206
 Стус, Василь 39, 41, 81, 114
 Стус, Дмитро 18, 37, 39, 48, 58, 61, 81, 114, 133
 Стус, Тетяна 178, 211
 Суліма, Микола 147-148
- Т**
- Танюк, Лесь 49-50, 55, 62, 221
 Таран, Людмила 19-20, 146, 148, 162
 Тарасюк, Галина 129
 Тарашук, Петро 166
 Тарковський, Андрій 52, 77
 Тарнавський, Юрій 130
 Тарнашинська, Людмила 162-163
 Твен, Марк 64
 Теремко, Василь 228
 Терещенко, Олесь 201
 Теффі, 200
 Тимошик, Микола 85, 123
 Тинченко, Ярослав 209
 Тихий, Володимир О. 208-209
 Тичина, Павло 28, 154
 Токарчук, Ольга 87
 Толстой, Лев 87
- Толстая, Татьяна 52, 75
 Толстоухов, Анатолій 21-24, 30, 60, 86, 133, 159
 Трієр, Ларс фон 89
 Троцький, Лев 54
 Тютюнник, Григор 27
- У**
- Уельбек, Мішель 71, 135
 Українка, Леся 128
 Ульяненко, Олесь 37-38, 130-131
 Ушкалов, Леонід 209
- Ф**
- Федака, Сергій 198, 200
 Федюк, Тарас 32, 36, 81, 83-84, 145, 171, 208
 Федченко, Кузьма 157
 Фейхтвангер, Леон 52
 Фесенко, Світлана 173
 Фіть, Людмила 208
 Фройд, Зігмунт 112, 127, 176
 Фуко, Мішель 176
- Х**
- Хвильовий, Микола 72, 114, 154
- Ц**
- Цвек, Дарія 46
 Цибулько, Володимир 18, 33, 61
 Цимбал, Ярина 145-147, 153, 160
 Цуприк, Роман 126, 133, 137-138, 144
 Цушко, Василь 55
- Ч**
- Чебаненко, Юлія 208
 Чейз, Джеймс Гедлі 9,
 Чекан, Юрій 49-50, 61
 Чекмишева, Радослава 211
 Череватенко, Леонід 18
 Черкас, Борис 192
 Чернілевський, Станіслав 73-77
 Чернявська-Набока, Інна 177
 Чехов, Антон 76, 124-125, 176
- Чиж, Іван 92, 95, 97-98
 Чиладзе, Отар 40-42
 Чорновіл, В'ячеслав 12
 Чубай, Грицько 20
 Чуфут, Валерій 143
- Ш**
- Шварц, Маріам 136
 Шевченко, Василь 110
 Шевченко, Тарас 41, 96, 112, 128, 160, 208
 Шевчук, Валерій 18, 29, 46-47, 51-53, 83, 97, 149, 155
 Шекспір, Вільям 127, 158
 Шерех, Юрій 81, 183
 Шиффрін, Андре 172, 174
 Шкляр, Василь 15, 32, 36, 97, 164
 Шолохов, Михайл 26
 Шпиталь, Анатолій 145, 151, 163
 Шпільман, Олег 120, 142
 Шпортько, Оксана 156-157
 Штонь, Григорій 189
 Шуберт, Франц Петер 136
- Щ**
- Щербак, Юрій 27, 194, 210, 220, 222, 224
- Щербаченко, Тетяна 82, 85, 89
- Ю**
- Юнгер, Ернст 210
 Ющенко, Віктор 79, 86, 97
- Я**
- Яворівський, Володимир 27, 55
 Ягайло, король 193
 Яковенко, Наталя 18, 47, 97, 124, 181, 214
 Яковлев, Володимир 195
 Яневський, Данило 73, 84-85
 Янукович, Віктор 32, 86, 159, 169
 Яценко, Станіслав 14

Номінація ПОСТАТІ

Публікації / біографії / мемуари (до 1961 р.)

1.	Микола ГАЛАГАН. З моїх споминів: 1880–ті–1920р. – К.: Темпора	89,0
2.	С. КУЛЬЧИЦЬКИЙ, В. СОЛДАТЕНКО. Володимир Вінниченко. – К.: Альтернативи	65,4
3.	Михайло МАКСИМОВИЧ. Листи. – К.: Либідь	51,6
4.	Дмитро ТУПАЛО. Життя Святих Книга І. – Л.: Свічадо	43,1
5.	Микола СТОРОЖЕНКО. З мого життя. – К.: Либідь	35,9
6.	В. А. САВЧЕНКО. Махно. – Х.: Фоліо	22,6
7.	Михайло ГРУШЕВСЬКИЙ. Твори у 50 т. Т.2,6. – Л.: Світ	22,4

* номінувалося 18 видань

Пблікації / біографії / мемуари (новітні часи)

1.	Григорій ГУСЕЙНОВ. Станційні пасторали. Сповідь дитинства. – Х.: Акта	65,6
2.	В'ячеслав ЧОРНОВІЛ. Твори. Т.4. – К.: Смолоскип	59,1
3.	Кира МУРАТОВА. Имена Одесской киностудии. – Одесса: Астропринт	40,6
4.	Смарагдовий жмуток казусів. – Л.: Піраміда	38,1
5.	Богдан ГОРИНЬ. Туга Віктора Цимбала. – К.: Пульсари	35,4
6.	Богдан ЖОЛДАК. Музичні війни або талан Віктора Гуцала. – К.: Криниця	25,2
7.	Рем БАГАУТДИН. У пошуках свободи: спогади, пригоди, нотатки. – К.: ВУС	24,4

* номінувалося 18 видань

Номінація ОБРІЇ

Науково-популярна і спеціальна література

1.	Володимир ОВЧІННИКОВ. Історія книги. – Л.: Світ	73,1
2.	Поштові марки України 2003; 2004. – К.: Марка України	72,0
3.	Грошові знаки та монети України. – Х.: Колорит	67,3
4.	Пані Каккі стає Врублевською: ремонт прізвищ. – К.: Факт	29,7
5.	Римма ГРАЧОВА. Просто баланс. – К.: Галицькі контракти	29,1
6.	П.М.ВОЛОВИК. Фізика для університетів. – Ірпінь: Перун	18,9
7.	Д. ЗЕРБИНО, М. ГЖЕГОЦЬКИЙ. Екологічні катастрофи у світі та в Україні. – Л.: Бак	14,1

* номінувалося 37 видань

Енциклопедичні та довідкові видання

1.	Атлас світу. – К.: Картографія	77,4
2.	Великий тлумачний словник сучасної української мови. – Ірпінь: Перун	68,0
3.	Френк НЕТТЕР. Атлас анатомії людини. – Л.: Наутілус	60,5
4.	Леся СТАВИЦЬКА. Український жаргон. Словник. – К.: Критика	56,2
5.	Загальногеографічний атлас України; Комплексний атлас України. – К.: Картографія	35,3
6.	Енциклопедія історії України. Том 2. – К.: Інститут історії України НАНУ	22,5
7.	Жінка і здоров'я. Т.1. – К.: Сфера	19,9

* номінувалося 10 видань

Видавничий імідж року
Факт

Номінація ДИТЯЧЕ СВЯТО

Книжки для малечі та молодших школярів

1.	100 казок. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА	99,6
2.	Іван МАЛКОВИЧ. Ліза та її сні. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА	75,6
3.	Юрій ВИННИЧУК. Історія одного поросятка. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА	44,5
4.	Лапи і хвости. – Л.: Видавництво Старого Лева	24,0
5.	Їде поїзд; Йдемо в гості; Ранок у бабусі – Івано-Франківськ: Кашалот	22,0
6.	Юрій БРЕЗАН. Великі пригоди маленького котика. – Л.: Видавництво Старого Лева	21,4
7.	Марина та Сергій ДЯЧЕНКИ. Пригоди Марійки Михайлової. – Вінниця: Теза; К.: Соняшник	18,7

* номінувалося 24 видання

Література для підлітків

1.	Джонатан СВІФТ. Мандри Гуллівера. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА	50,1
2.	Дж.К.РОЛІНГ. Гаррі Поттер і напівкровний принц. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА	46,1
3.	Туве ЯНСОН. Країна мумі-тролів. Книга 2; 3. – Л.: Видавництво Старого Лева	42,1
4.	Льюїс КЕРРОЛ. Аліса в країні див. Аліса в Задзеркалі. – К.: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА	37,9
5.	Антична міфологія; Релігії світу. – К.: Махаон-Україна	30,3
6.	Марина та Сергій ДЯЧЕНКИ. Габріель і сталевий лісоруб. – Вінниця: Теза; К.: Соняшник	26,5
7.	Закарпатська література для дітей. ХХ століття. – Ужгород: Закарпаття	25,7

* номінувалося 35 видань

Номінація ВІЗИТІВКА

Мистецтво

1.	Лариса ЧЛЕНОВА. Олександр Мурашко. – К.: Артанія Нова	48,9
2.	Олександр Архипенко. Візія і тяглість. – К.: Родовід	42,3
3.	Мазепіана. Незавершений проект Сергія Якутовича. – К.: Дуліби	37,9
4.	Український іконопис XII-XIX ст. з колекції НХМУ. – К.: Артанія Нова	37,4
5.	Іван Марчук. Альбом-каталог. – К.: Атлант ЮЕМСі	35,9
6.	Український портрет XVI-XVIII ст. з колекції НХМУ. – К.: Артанія Нова	35,4
7.	Любомир ГОСЕЙКО. Історія українського кінематографа. – К.: КІНО-КОЛО	31,4

* номінувалося 24 видання

Краєзнавства і туристична література

1.	І. РОДІЧКІН, О. РОДІЧКІНА. Старовинні маєтки України. – К.: Мистецтво	50,4
2.	Національний заповідник «Софія Київська» – К.: Мистецтво	47,7
3.	Київ на поштовоїй відкритке кінця XIX – початку XX віка. – К.: Ашот Арутюнян	38,6
4.	Битий шлях або Україна, якою ми її любимо. – К.: Дуліби	35,4
5.	Ольга ДРУГ, Дмитро МАЛАКОВ. Особняки Києва. – К.: Кий	28,8
6.	Виктор ВЕЧЕРСКИЙ. Замки і фортеці України. – К.: Балтія-Друк	27,4
7.	Андрій СОДОМОРА. Наодинці зі Львовом. Поетичні проходи. – Л.: Літопис	27,3

* номінувалося 40 видань

Гран-прі

Дмитро СТУС. Василь Стус: життя як творчість. – К.: Факт